

**REVISTA DE ISTORIE
„VASILE CONTA”
TÂRGU-NEAMȚ**

**Historical Magazine „Vasile Conta”,
Târgu-Neamț**

**Revue Historique „Vasile Conta”
Târgu-Neamț**

**Volumul V, nr. 2, decembrie 2023
Volume V, issue 2, december 2023
Volume V, no. 2, décembre 2023**

Iași
Editura PIM, 2023

PERIOADA „LA TENE” ȘI CIVILIZAȚIA DACICĂ ÎN ȚINUTUL NEAMȚULUI

*

THE „LA TENE” PERIOD AND THE DACIAN CIVILIZATION IN NEAMȚ COUNTY

*

LA PÉRIODE „LA TENE” ET LA CIVILISATION DACIQUE EN TERRE DE NEAMT

dr. Daniel DIEACONU¹

Rezumat: *Civilizația dacică se impune la nord de Dunăre începând cu cca. 450 î. Hr., iar în perioada stăpânirilor lui Burebista și Decebal cunoaște apogeul dezvoltării sale. În județul Neamț de astăzi s-au efectuat mai multe cercetări arheologice care arată existența unei populații stabile, care deținea fortificații, asemănătoare cu cele din vestul Carpaților, la Bâta Doamnei fiind făcute descoperiri ce arată o cetate puternică și un important centru religios. Prezența romanilor în regiune duce la distrugerea fortificațiilor, comunitățile continuându-și locuirea în așezări deschise. Cercetările au arătat continuitatea dacică prin „cultura carpică”, ce cunoaște apogeul ei în secolul al III-lea, inventarele descoperite în așezări menționează legăturile cu lumea romană și o romanizare treptată.*

Cuvinte cheie: *daci, romani, sanctuare, carpi, cetățui, necropole, cultură arheologică*

*

Summary: *The Dacian civilization established itself in north of the Danube starting from approx. 450 BC, and during the reigns of Burebista and Decebal it reached the peak of its development. In today's Neamț county, several archaeological investigations have been carried out that show the existence of a stable population, which had fortifications, similar of those in the western Carpathians, at Bâta Doamnei were made discoveries that show a strong fortress and an important religious center. The presence of the Romanians in the region leads to the destruction of the fortifications, the communities continuing to live in open settlements. Research has shown the Dacian continuity through the "Carpian culture", which reached its peak in the 3rd century, the inventories discovered in the settlements mention the connections with the Roman world and a gradual Romanization.*

Key words: *Dacians, Romans, sanctuaries, Carpi, fortresses, necropolises, archaeological culture*

*

Résumé: *La civilisation dace s'est établie au nord du Danube à partir d'env. 450 avant JC J.-C., et sous les règnes de Burebista et Decebal, elle atteint l'apogée de son développement. Dans l'actuel département de Neamț, plusieurs recherches archéologiques ont été réalisées qui montrent l'existence d'une population stable, qui possédait des fortifications, similaires à celles des Carpates occidentales, à Bâta Doamnei, des découvertes ont été faites qui montrent une forte forteresse et un important centre religieux. La présence des Roumains dans la région entraîne la destruction des fortifications, les communautés continuant à vivre dans des colonies ouvertes. Les recherches ont montré la continuité*

¹ Centrul de Cercetare pentru Dezvoltare Regională și Integrare Regională al Universității din București; Școala Gimnazială Grințieș, Neamț. danieldieaconu@yahoo.com

dace à travers la « culture carpienne », qui atteint son apogée au IIIe siècle, les inventaires découverts dans les habitations mentionnent des liens avec le monde romain et une romanisation progressive.

Mots clés: *Daces, Romains, sanctuaires, Carpi, forteresses, nécropoles, culture archéologique*

A doua vârstă a fierului - numită La Tene, după o așezare „oppidum” din Neauchatel, Elveția - s-a încadrat cronologic între anii 450/300 î.Hr. - 106 d.Hr., corespunzând dezvoltării civilizației geto-dacice, așa numita „epocă clasică” fiind cea de la Burebista la Decebal. Comerțul cu lumea greacă și romană cunoaște un avânt deosebit, în natură sau prin monedă (în secolul al III-lea î.Hr. se emite monedă de argint proprie). Zona cercetată de noi ilustrează această epocă prin descoperirile de pe muntele Cozla (La Pavilion - așezare secolul I î.Hr., la Trei Coline - ceramică, Terasa Gospodinilor - ruinele unei cetăți complexe, ceramică lucrată la roată și poroasă, lucrată la mână²; la Fabrica de Bere și la Fabrica de ceramică, în punctul Steagul Roșu și Ciritei-Lutărie și Curtea Domnească. Cele mai revelatoare descoperiri s-au efectuat la Calu (Piatra Șoimului) și Bâta Doamnei - Piatra-Neamț. Coroborate cu descoperirile de la Brad-Răcătau (județul Bacău), s-a constatat apogeul civilizației dacice în răsăritul Daciei, cetățile dacice de aici fiind identice cu cele din munții Orăștiei. Trebuie remarcat faptul că la Bâta Doamnei s-au aflat vestigiile unor construcții cultice de proporții, care arată importanța acestui centru, care conform unor autori ar fi fost Petrodava, cea amintită de Ptolemeu, și poate chiar reședința regelui Dicomēs³.

Studiul s-a realizat folosindu-se cronicile arheologice, articolele realizate de cercetătorii locali și nu numai, în special publicate în „Memoria Antiquitatis”. În ciuda faptului că regiunea se consideră că a avut în centrul ei cetatea Petrodava, studiile sunt puține și slaba cunoaștere a chestiunii duce la controverse. Menționăm studiile lui Nicolae Gostar, Marcel Drăgotescu sau Virgil Mihăilescu-Bîrliba.

În locuințe, precum cele descoperite la Cozla, Bâta Doamnei sau Piatra-Șoimului, s-au aflat vetre, râșnițe, ceramică. Locuințele erau pe temelii de piatră, cu pereți de bârne și lut. Sunt același fel de tipuri de locuințe în interiorul așezărilor fortificate și în așezările deschise, cu similarități de o parte și de alta a Carpaților, care demonstrează unitatea daco-getică. Acest fapt este demonstrat de așezările fortificate, cercetătorii stabilind asemănarea lor cu cele din zona transilvană, a Banatului sau

² C. Buzdugan, *Itinerare arheologice moldovene*, Ed. Sport-Turism, București, 1981, p. 97. Așezarea a fost menționată cu ziduri în 1904.

³ M. Drăgotescu, *Unele considerații privind civilizația geto-dacică pe actualul teritoriu al județului Neamț*, în "Memoria Antiquitatis", XIX, 1994, pp. 243-245; M. Drăgotescu, *Petrodava, important centru economic, politic și spiritual*, în "Petrodava- 2000, tradiție și continuitate", Piatra-Neamț, 1980, pp. 29-31; V. Ursachi, *Contribuții la problema așezărilor dacice de pe valea Siretului*, în "Memoria Antiquitatis", I, p. 115 și urm.; N. Gostar, *Cetățile dacice din Moldova și cucerirea romană la nordul Dunării de Jos*, în "Apulum", 1965, pp. 143-145; C. Turcu, *Marile șantiere arheologice*, în C. Botez și alții, "Platforma industrială Săvinești și împrejurimile, monografie istorico-economică", Piatra-Neamț, 1972, pp. 17-18.

sudul Moldovei. Cercetările arată apogeul puterii dacice în răsăritul Carpaților în "epoca clasică" prin existența acestor cetăți din zona Piatra-Neamț (care dominau valea Bistriței) și a celor de la Răcățău (Tamasidava) sau Brad (Zargidava), care dominau valea Siretului. Existența acestor fortificații (trei într-o zonă restrânsă: Bâtca-Doamnei și Cozla, aparținând de orașul Piatra-Neamț și Piatra Șoimului aflată la 15 km de Piatra-Neamț), ridică ipoteza unui puternic centru politic și economic, îndrituind opinia că aici a fost Petrodava amintită de Ptolemeu printre marile orașe dacice. În sprijinul acestei ipoteze se alătură descoperirile care dovedesc prezența unui centru spiritual la Bâtca Doamnei, un centru cultic cu sanctuare care reprezentau o raritate în lumea dacică, fiind caracteristice doar așezărilor importante. În nivelul de locuire dacic de la Bâtca Doamnei s-au păstrat tamburii de gresie ai coloanelor ce constituiau aliniamentele specifice acestor edificii. Zidurile cetății sunt groase, de 3,5 m și, pe lângă turn și palisade, s-au descoperit fortificații suplimentare, baraje de zid la punctele de trecere, un drum de rond, un drum de acces. A construi înseamnă putere și cetatea de la Bâtca-Doamnei este cea mai puternică de pe valea Bistriței. Cetățuia de la Piatra-Șoimului (Calu) era, de asemenea, puternică, dominând valea Cracăului, iar cetățuia de la Cozla, beneficia și ea de existența unor puternice ziduri de piatră⁴.

În aceste așezări s-a descoperit o bogată ceramică, lucrată la roată sau la mână (cea la roată reprezentând 35%). Ceramica este diversă, stabilindu-se analogii cu cea din Transilvania și Banat, fiind alcătuită din chiupuri, căni, ulcioare, strachine, vase cu picior înalt de tip fructiere, capace, strecurătoare, boluri. Era de culoare cenușie, neagră sau brun-roșiatică, pictată de multe ori, folosindu-se motive geometrice. Unele piese sunt de mare valoare, fructierele pictate pot sta alături de oricare dintre celebrele produse greco-romane ale epocii. Vasele lucrate la roată, mai puțin rafinate, dar de mare utilitate, sunt vase-chiup, vase-borcan, cățui, fructiere, capace, strachine, căni cu torți etc. Ceramica lucrată la mână este 98% de proveniență dacică, predominând cățuia, ceașca dacică, multe dintre ele aflându-se întregi.

Ceramica și celelalte piese arheologice descoperite oglindesc ocupațiile și modul de viață al locuitorilor din zonă. Oamenii erau agricultori și crescători de animale. S-au descoperit brăzdare și cuțite de plug de fier, seceri, topoare. La Bâtca-Doamnei s-au aflat unelte de făurărie: nicovală (sub formă de piramidă), dornuri (formă tronconică), dălți, dovedind prin piesele realizate o bună stăpânire a metalurgiei (sau cel puțin un atelier profilat pe reparații unelte). De asemenea s-au descoperit unelte care fac dovada existenței meșterilor în lemn, a dulgherilor: topoare, tesle, sfredele, dălți pentru lemn, icuri. S-au aflat numeroase piese de fier pentru harnașament, topoare de luptă, pumnale, săbii, vârfuri de săgeți pentru arcuri și baliste,

⁴ N. Gostar *Cetățile dacice din Moldova și cel de-al doilea război dacic*, în "Memoria Antiquitatis", I, 1969, pp. 99-100.

exprimând existența unei societăți războinice și a unor centre cu rol de apărare a regiunii⁵.

S-au relevat influențe ale unor neamuri din afară: romane, grecești sau sarmatice, în domeniul ceramicii, fiind imitate amforele și alte vase greco-romane sau fiind "importate", ceea ce denotă legături comerciale cu lumea greco-romană. Influențe sarmatice s-au simțit în ceea ce privește metalurgia bronzului și fierului, a obiectelor de podoabă. La Piatra Șoimului s-au descoperit oglinzi de metal și un cazan de bronz, iar la Bâțca Doamnei s-au găsit pandantive, mărgelile, chihlimbar etc. Comerț se realiza și cu lumea greco-romană, fapt confirmat de monedele descoperite în regiune (Bâțca Doamnei, Piatra Șoimului, Hangu, Ceahlău, Reditu), monede din Dyrrhachium și Apollonia sau monede republicane romane. Tetrardramele dacice de tipul Huși-Vovriești s-au găsit la Piatra-Șoimului, dar și la Ceahlău și Bicazul Ardelean, în zona montană, la fel aflându-se și în zona intracarpatică, altă dovadă a unității dacice de o parte și de alta a Carpaților. La Ghelăiești, într-o așezare s-au aflat piese de cult, podoabe, „căței de vatră”, iar la Țibucani, într-o așezare dacică s-a găsit un colan bastarnic⁶.

Un castellum de pământ la Troian, aflat față-n față cu cetatea de la Bâțca Doamnei, cu urme sporadice ale unor unități romane⁷ ilustrează faptul că romanii și-au dorit să lichideze formele de rezistență din răsăritul Daciei, ipoteză care poate fi coroborată cu distrugerea cetăților de la Bâțca Doamnei, Cozla, Piatra Șoimului la începutul secolului al II-lea d.Hr. Acțiunile punitive ale romanilor nu au dus decât la încetarea locuirii în cetăți, comunitățile continuându-și existența în mediul rural, în așezări deschise. Spre exemplu, la Calu-Horodiștea (Piatra-Șoimului) este demonstrată locuirea în secole II-III d.Hr, deci și după cucerirea romană, păstrându-se caracteristicile culturale.

În așezările județului s-au aflat mai multe tezaure monetare sau doar monede dispartate, multe dintre ele de proveniență romană de la mai mulți împărați, de la Nero până la Septimius Severus⁸. Prezența lor arată relațiile dintre civilizația dacă "clasică" și lumea romană aflată spre apogeul expansiunii sale și mai apoi între triburile dacilor liberi și procincia romană Dacia, argumente ale multiplelor legături (comerciale în principal, dar și poate mercenariat, stipendii, jafuri, răscumpărări). Prezența acestor izvoare numismatice în așezările carpice demonstrează continuitate etnică și o

⁵ A. Buzilă, *Despre ceramica geto-dacă lucrată la roată de la Bâțca Doamnei - Piatra-Neamț*, în "Memoria Antiquitatis", IV-V, 1972-1973, p. 467; I. Glodariu, E. Iaroslavschi *Civilizația fierului la daci*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1979, pp. 93-124.

⁶ M. Babeș, *Dacii și bastarnii*, în "Memoria Antiquitatis", II, 1970, pp. 215-236; Elena Coman, *O piesă de podoabă germanică descoperită în județul Neamț*, în „SCIV”, 19, 1968, III, pp. 527-529

⁷ N. Gostar, *Cetățile dacice din Moldova și cel de-al doilea război dacic*, în "Memoria Antiquitatis", I, 93 și urm.

⁸ V. Mihăilescu-Bârliba, *Descoperiri de monede antice și bizantine*, în "Memoria Antiquitatis", I, 1969, p. 424-425; V. Mihăilescu-Bârliba, *loc.cit.*, în "Memoria Antiquitatis", III, 587; V. Mihăilescu-Bârliba, *Tezaurul de denari romani imperiali de la Puriceni (com. Borlești, jud. Neamț)*, în "Memoria Antiquitatis", IV-V, pp. 63-68.

romanizare lentă indirectă la care erau supuse aceste comunități din afara imperiului roman.

Pe Valea Muntelui, vestigii din epoca fierului s-au aflat la Buhalnița (fragmente ceramice), Hangu-Cetățuia, vestigii din secolul III d. Hr., la Fârțiți s-a identificat o așezare dacică. La Chirițeni-sat, pe o terasă s-a aflat un nivel de locuire geto-dacic⁹. Și în munte, civilizația dacică s-a manifestat și prin cetățui naturale sau zidite, dar și așezări deschise. La Altan, Hangu se găsește un vârf de muncel, cu rezonanță dacică, dar nu s-au descoperit urme de locuire, deși au circulat povești despre comori din vechime. În schimb, la Cetățuia-Hangu, s-au descoperit urme ale locuirii, a unei permanențe datorate păstoritului. Ceramică dacică s-a aflat și la Grozăvești, Hangu și Piciorul-Bourei-Fârțiți. Cursul superior nemțean al Bistriței, de la Poiana Largului în amonte spre Borca, a rămas neinvestigat¹⁰.

În ceea ce privește monedele, ele se datorează, pe cursul superior al Bistriței nemțene, unor descoperiri întâmplătoare. La Poiana Teiului, pe malul Bistriței, s-a aflat un tezaur de monede grecești, tetradrahme. La Bicz, s-au aflat tetradrahme din timpul lui Alexandru Macedon, monede de argint dacice, imitații după monede macedonene și, de asemenea, denari imperiali romani¹¹. În satul Bistrița, comuna Alexandru cel Bun, a fost scos la iveală un tezaur de denari republicani romani¹².

Perioada daco-romană (secole II-IV d. Hr.) este caracterizată de pătrunderea influenței romane în regiunile locuite de dacii liberi, care, organizați în uniuni tribale, domină și pe alogeni (sarmații, spre exemplu).

Așezările sunt ridicate în locuri apărate natural, predomină bordeiele, dar și locuințele de suprafață, iar ceramica este 90% autohtonă, de tradiție dacică, un concludent argument în favoarea continuității civilizației dacice. La 106 d.Hr., cetățile de la Bâta Doamnei, Cozla, Pietra Șoimului sunt distruse, dar populația continuă tradiția anticei Petrodava, adaptându-se noilor condiții, cu așezări deschise, rurale. Prezența unui castru roman, la Troian, în fața așezării antice de la Bâta Doamnei, dincolo de Bistrița, arată intenția romanilor de a suprima încercările de răscoală și de a asigura stabilitatea graniței de răsărit¹³.

Mărturii arheologice aparținând acestei perioade s-au descoperit la Lutărie, lângă Pietricica (ceramică realizată cu mâna și la roată), la Dărmănești - Școala Normală (așezare secole II-III d. Hr., Dealul Cărlomanul, Sărata (la Troian - urme ale unui castru roman dinn secolul al II-lea d.Hr.), Roznov (la Chitinici și la Slobozia),

⁹ E. Ciubotaru, *Monumente istorice din județul Neamț*, Vol. I, *Situri arheologice*, Ed. Crigarux, Piatra-Neamț, 2004, p. 224; Șt. Cucuș, *Contribuții la repertoriul arheologic al județului Neamț*, în "Memoria Antiquitatis", XVIII, 1992, p. 33-34

¹⁰ Mircea Petrescu-Dîmbovița et al., *Cercetări arheologice și istorice din zona Lacului de acumulare Bicz*, Ed. "Constantin Matasă", 2003, p. 87.

¹¹ I. Tigara, *Un mic tezaur monetar găsit la Bicz*, în SCN, II, 1958, pp. 468-469.

¹² E. Ciubotaru, *op. cit.*, pp. 235, 192, 194.

¹³ M. Drăgotescu, *Unele considerații privind civilizația geto-dacică pe actualul teritoriu al județului Neamț*, în "Memoria Antiquitatis", XIX, 1994, pp. 243-245; N. Gostar, *Cetăți dacice din Moldova*, București, 1969, pp. 11-13.

Bahna (Izvoare și Livezi - necropolă și așezare dinn secole II-III d.Hr.), Cândești (Dealul Cetățuia - așezare), Borlești (Ruseni - ceramicăși o oglindă sarmatică), Girov (Turturești, Dealul Bisericii, Izvoare), Podoleni (pârâul Verdele, Mălăiștea, Negrițești), REDIU, Săvinești, Zănești¹⁴. Trebuie să menționăm faptul că nu departe de zona cercetată se află stațiunea de la Văleni-Botești, o mare necropolă a dacilor liberi și mărturii despre existența carpilor s-au aflat și în munte, la Hangu¹⁵. În zona montană a județului Neamț s-au făcut mai multe cercetări, mai ales în teritoriul unde urma să apară lacul de acumulare Bicaz, fiind importante vestigiile arheologice datând din paleolitic, neolitic, eneolitic, dar și din perioada geto-dacică. La Hangu-Cetățuie, din nefericire, doar sondaje, au arătat existența unei necropole aparținând „culturii carpice”¹⁶.

Constantin Matasă considera că județul a fost locuit de costoboci¹⁷. Primul care a efectuat săpături sistematice, conform canoanelor științifice a fost profesorul Radu Vulpe, începând cu localitatea Horodiștea, în anul 1935. El a descoperit și vestigiile aparținând dacilor liberi, fiind printre primii istorici care au arătat că în această regiune, dacii nu erau sub stăpânire romană.¹⁸ După cel de-al doilea război mondial, Radu Vulpe sapă la Poienești, județul Vaslui, o necropolă carpică, ce va lua numele culturii arheologice, continuând cercetările din 1929¹⁹.

În județul Neamț, face săpături în anii 1957-1959, Iulian Antonescu, la Porcești-Găbăra (astăzi comuna Moldoveni, județul Neamț, n.n), făcând descoperiri importante în privința carpilor²⁰. Descoperiri întâmplătoare s-au făcut la Butnărești, 1953, cu informații valoroase despre cultura carpilor, dar nu îndeajuns cercetate²¹. O altă importantă cercetare s-a realizat la Dochia, în toamna anului 1963, când C. Scorpan a scos la iveală o necropolă carpică, în locul numit „La Perdele”²².

De o deosebită însemnătate pentru „cultura carpică” din județul Neamț, dar nu numai, a fost cercetarea celei mai mari necropole carpice, Văleni, comuna Botești, începute în perioada 1959-1963 și continuate după 1964, de către I. Ioniță și V.

¹⁴ E. Ciubotaru, *Monumente istorice din județul Neamț, Vol. I, Situri arheologice*, p. 104-106; C. Turcu, *Marile șantiere arheologice*, p. 43-44; V.M. Bârliba, *Circulația monetară la triburile libere de la răsărit de Carpați (sec. II-IV d.Hr.)*, pp. 281-289; N. Gostar, *Cetatea dacică de la Bâta Doamnei*, în "Omagiu lui Petre Constantinescu-Iași", București, 1965, pp. 81-86

¹⁵ C. Scorpan, *Date noi cu privire la carpi și problema continuității*, în "Memoria Antiquitatis", IV-V, 1972-1973, pp. 120-125; I. Ioniță, *Din istoria și civilizația dacilor liberi*, Ed. Junimea, Iași, 1988; I. Ioniță, V. Ursachi, *Văleni, o necropolă a dacilor liberi*, Ed. Junimea, Iași, 1988.

¹⁶ D. Gh. Teodoru, *Cercetările de la Hangu-Cetățuie*, în „Materiale”, VI, 1959, pp. 66-68.

¹⁷ C. Matasă, *Călăuza județului Neamț*, Ed. Cartea românească, București, 1929, p. 28.

¹⁸ R. Vulpe, *Cercetări arheologice recente în ținutul Neamțului*, în „Anuarul Liceului Petru Rareș”, Piatra Neamț, 1934-1945, pp. 39, 41, 43.

¹⁹ R. Vulpe, *Săpăturile de la Poienești din 1949*, în „Materiale”, I, 1953, p. 497.

²⁰ I. Antonescu, *Săpăturile arheologice de la Găbăra-Porcești*, în „Materiale”, VI, pp. 474-483.

²¹ Gh. Bichir, *Unele observații cu privire la necropolele de tip Poienești din Moldova și relațiile acestor necropole cu lumea sarmată*, în „SCIV”, XII, 1961, p. 253.

²² C. Scorpan, *Necropola carpică de la Dochia*, în „Arheologia Moldovei”, V, 1967, pp. 331-332.

Ursache. Rezultatele cercetărilor au fost publicate în mai multe studii și au fost încununuate cu realizarea unei ample monografii.²³

Așezările daco-carpice cu bogăția lor de materiale arheologice, tezaurele monetare romane, fac dovada continuității etnice și a romanizării treptate a autohtonilor aflați în cadrul provinciei romane Dacia sau în afara ei.

Între Carpați și Siret în secolele II și III s-a petrecut procesul de „carpizare” a populației locale, simultan cu asimilarea unor elemente răsăritene și nord-pontice, demonstrând permanența și viabilitatea populației locale daco-carpice de a asimila, de a-și menține caracterelor culturale ancestrale. Din secolul al II-lea și până la începutul secolului al IV-lea d.Hr. este înregistrată prin descoperiri arheologice o numeroasă populație carpică în zona subcarpatică, dar mai ales pe valea Siretului și Moldovei, unde au fost scoase la iveală așezări și necropole ca cele de la Gabăra-Moldoveni, Văleni-Botești, Vlădiceni sau Slobozia, Chintinici - Roznov, Bahna-sat și Izvoare-Bahna, Șovoiaia, Ruseni, Măstacăn din Borlești, Dochia și Bălușești, Doina, Bețești, Căciulești, Gura-Văii, Turturești - Girov, Dărmănești și Lutărie-Pietricica din Piatra-Neamț, Podoleni, Reditu, Săvinești, Zănești²⁴

Cultura Poienești, specifică populației carpice, s-a aflat în strânsă legătură cu lumea romană, fapt confirmat de intensa circulație monetară, fiind descoperite în regiune mai multe tezaure monetare sau doar monede dispartate, de origine romană, și numeroasele obiecte de import romane, ceramică, unelte, arme și podoabe descoperite în așezările acestei culturi (la Vlădiceni, spre exemplu, s-au descoperit 24 de amfore cu inscripții romane)²⁵.

Așezările carpilor erau situate atât pe înălțimi (pe promontorii și pe pante de deal), cât și pe terase mai joase ale apelor, căutându-se în special locurile apărate natural. Locuiau în bordeie și în locuințe de suprafață, construite din lemn și chirpic, în care erau amenajate instalații de încălzire și de preparare a hranei, proviziile fiind păstrate în gropi simple sau arse, în funcție de sol și în saci făcuți din plante textile sau în coșuri de nuiele și vase mari de provizii de construcție indigenă. Ceramica este materialul arheologic cel mai întâlnit în așezări și necropole, 90% era autohtonă, în care se păstrează tradiția dacică, dar și influența romană sau sarmatică. Sunt și vase de import, romane (amfore, străchini, boluri) sau sarmatice (vase cu torți zoomorfe). Ceramica lucrată la roată sau la mână apare în așezările de la Pietricica – *Lutărie* (cățui, vase-borcan, străchini, fructiere, capace), Căciulești-Girov, Români-sat, Dochia etc. Ceramică apare și în necropole, urne, acoperite cu capac sau cu un simplu fragment ceramic, cu alte obiecte ceramice în mormânt sau alte obiecte (podoabe, accesorii pentru morminte, ustensile casnice, pahare de sticlă) sau fără inventar, în

²³ I. Ioniță, V. Ursache, *Văleni, o mare necropolă a dacilor liberi*, Editura Junimea, Iași, 1988, p. 7. O așezare și două necropole cu 608 morminte de incinerare, cu inventar sărăcăcios: obiecte de uz casnic, vestimentare, podoabe, ceramică romană (amfore), oase de animale etc.

²⁴ V. Mihăilescu-Bîrliba, *Dacia răsăriteană în secolele VI-I î.e.n.. Economie și monedă*, Ed. Junimea Iași, 1990, pp. 68, 95, 134

²⁵ V. Mihăilescu-Bîrliba, *op. cit.*, p. 578.

funcție de starea materială și poziția socială a defunctului. La Dărmănești s-a descoperit un atelier al meșterilor olari, care, cu siguranță furnizau vase ceramice pentru întreaga regiune și nu numai²⁶

Inventarul prezent în mormintele de incinerare (au apărut și morminte de înhumare, la început pentru copii și apoi și pentru adulți odată cu pătrunderea creștinismului) reflectă bogăția vieții materiale a carpilor, ocupațiile și organizarea socială și, de asemenea, fac dovada continuității etnice a populațiilor de origine dacică. La Dochia, *La Perdele*, într-un adevărat câmp funerar (o întregă terasă), atribuirea culturală s-a făcut prin artefacte, asupra vaselor descoperite făcându-se analogii, cu altele descoperite în întreg spațiul locuit de carpi (Văleni-Botești sau Soporu de Câmpie)²⁷. Ocupațiile carpilor erau păstoritul și agricultura, așa cum o arată semințele, râșnițele, cuțitele, brăzdarele, secerile, strecurătorile și alte obiecte descoperite în așezările culturii Poienești din regiune. La Izvoare, într-o așezare situată la 350 m altitudine, suprapusă unei așezări cucuteniene, sumarul paleofaunei ne arată că vânătoarea nu era decât o ocupație secundară, de tip alimentar, care completa hrana locuitorilor și care provenea din masivele forestiere ale regiunii. S-au găsit oase de cerb (cele mai multe) și de urs. Cele mai numeroase oase sunt cele de taurine, ovine, porcine, cabaline și multe sunt și de câine, indispensabil pentru comunitățile de păstori²⁸.

La Dochia, în locul numit *La Perdele*, s-a descoperit o necropolă carpică, datată sfârșitul secolului al III-lea d.Hr.; cercetările sistematice efectuate de Neculai Bolohan și colectivul său au arătat prezența unui adevărat "câmp funerar", cu morminte de incinerare ce au caracteristici întâlnite la est și la vest de Carpați²⁹

O așezare carpică s-a descoperit pe panta sud-vestică a dealului Davidul, pe malul stâng al pâraului Valea Mare, în fața satului Homiceni. Aici s-au aflat mai multe tezaure monetare (Bozieni de Jos-Dulcești, Văleni-Botești, Talpa-Bârgăoani, Hlăpești-Dragomirești și Tupilați)³⁰. De o mare importanță arheologică sunt cele două tezaure monetare provenite din așezarea carpică de la Homiceni. La Homiceni s-au făcut cercetări în 1960, după ce un țăran a aflat întâmplător (la săpatul cartofilor) 38 de denari imperiali datați din perioada 68-69 d. Hr. (domnia lui Galba), până în 138 d. Hr., din timpul împăratului Hadrian³¹. În 1986, s-a aflat un alt tezaur monetar, cu un număr mare de monede-666, cele mai multe din timpul lui Traian și Hadrian, ceea ce denotă o influență romană însemnată în zonă, în această perioadă. Datorită numărului de monede ce-l conține, tezaurul poate proveni din stipendiile primite de la romani

²⁶ C. Scorpan, *loc.cit.*, 1972-1973, pp. 120-123; I. Ioniță, *loc.cit.*, 1982, pp. 15, 89, 90.

²⁷ Roxana Munteanu, N. Bolohan, *loc.cit.*, 2004, pp. 291-307

²⁸ S. Haimovici, *loc.cit.*, 1983 – 1985, pp. 264-268

²⁹ Roxana Munteanu, N. Bolohan, *loc.cit.*, 2004, pp. 291-307.

³⁰ V. Mihăilescu-Bârliba, *Circulația monetară la triburile libere de la răsărit de Carpați (sec. II-IV e.n.)*, în "Memoria Antiquitatis", II, 1970, p. 308.

³¹ E. Petrișor, *Tezaurul monetar roman de la Homiceni (II)*, județul Neamț, în "Memoria Antiquitatis", XIX, 1994, pp. 355-357.

pentru paza hotarelor răsăritene ale imperiului, la care se pot adăuga, eventual, și alte piese obținute din jaf sau răscumpărări de captivi. Cercetările au arătat că se dorea o folosire ulterioară. Este cel mai important tezaur monetar descoperit în cadrul unei așezări carpice³². În comuna Bârgăuani, un vas de ceramică conținea 446 de monede din secolul al II-lea³³. 1159 monede de argint denari imperiali s-au aflat într-un vas carpic din sec II-III d.Hr., monede de la Nero până la Commodus³⁴.

După războaiele din 295-297 și 302-303, carpii intră în declin, mai fiind amintiți până la 381, apoi părăsind scena istoriei. Se integrează în lumea daco-romană și apar așezările de tip Sântana de Mureș precum cele de la Hlăpești, Doina-Girov, Podoleni, Zănești, Mănoaia-Costișa sau Izvoare³⁵.

Civilizația dacică începe în spațiul carpato-danubiano-pontic din cca. 450 î. Hr., iar în perioada stăpânirilor lui Burebista și Decebal a fost „epoca clasică” a acestei civilizații. În județul Neamț s-au efectuat mai multe cercetări arheologice care arată existența unei populații stabile, care deținea fortificații, asemănătoare cu cele din vestul Carpaților, la Bâțca Doamnei fiind făcute descoperiri ce arată o cetate puternică și un important centru religios. Prezența romanilor în regiune duce la distrugerea fortificațiilor, comunitățile continuându-și locuirea în așezări deschise. Cercetările au arătat continuitatea dacică prin „cultura carpică”, ce cunoaște apogeul ei în secolul al III-lea, inventarele descoperite în așezări menționează legăturile cu lumea romană și o romanizare treptată. Războaiele de la sfârșitul secolului al III-lea și începutul secolului IV-lea, înfrângerile în fața romanilor și apariția goților au dus la declinul puterii lor și integrarea în lumea daco-romană.

Bibliografie selectivă

- Alexianu M., Ellis Linda, *Date noi asupra necropolei de tip Sântana de Mureș de la Izvoare Piatra-Neamț*, în „Memoria Antiquitatis”, XV-XVII, 1983-1984, Piatra-Neamț.
- Antonescu I., *Săpăturile arheologice de la Găbora-Porcești*, în „Materiale”, VI.
- Babeș M., *Dacii și bastarnii*, în „Memoria Antiquitatis”, II, 1970.
- Bichir Gh., *Unele observații cu privire la necropolele de tip Poienești din Moldova și relațiile acestor necropole cu lumea sarmată*, în „SCIV”, XII, 1961.
- Buzdugan C., *Itinerare arheologice moldovene*, Editura Sport-Turism, București, 1981.
- Buzilă A., *Despre ceramica geto-dacă lucrată la roată de la Bâțca Doamnei - Piatra-Neamț*, în „Memoria Antiquitatis”, IV-V, 1972-1973.

³² *Ibidem*, p. 371.

³³ V. Mihăilescu-Bârliba, *Circulația monetară la triburile libere de la răsărit de Carpați (sec. II –IV e.n.)*, în "Memoria Antiquitatis", II, 1970, pp. 316-317

³⁴ V. Mihăilescu-Bârliba, *Tezaurul de denari romani imperiali de la Puriceni (comuna Borlești, județul Neamț)*, în "Memoria Antiquitatis", IV-V, 1976, pp. 125-130

³⁵ M. Alexianu, Linda Ellis, *Date noi asupra necropolei de tip Sântana de Mureș de la Izvoare Piatra-Neamț*, în "Memoria Antiquitatis", XV-XVII, 1983-1984, Piatra-Neamț, p. 127,

- Ciubotaru E., *Monumente istorice din județul Neamț*, Vol. I, *Situri arheologice*, Editura Crigarux, Piatra-Neamț, 2004.
- Coman Elena, *O piesă de podoabă germanică descoperită în județul Neamț*, în „SCIV”, 19, 1968, III.
- Cucoș Șt., *Contribuții la repertoriul arheologic al județului Neamț*, în „Memoria Antiquitatis”, XVIII, 1992.
- Drăgotescu M., *Petrodava, important centru economic, politic și spiritual*, în „Petrodava-2000, tradiție și continuitate”, Piatra-Neamț, 1980.
- M. Drăgotescu, *Unele considerații privind civilizația geto-dacică pe actualul teritoriu al județului Neamț*, în "Memoria Antiquitatis", XIX, 1994, pp. 243-245;
- I. Glodariu, E. Iaroslavschi *Civilizația fierului la daci*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1979, pp. 93-124.
- N. Gostar, *Cetățile dacice din Moldova și cucerirea romană la nordul Dunării de Jos*, în "Apulum", 1965, pp. 143-145;
- N. Gostar *Cetățile dacice din Moldova și cel de-al doilea război dacic*, în "Memoria Antiquitatis", I, 1969, pp. 99-100.
- N. Gostar, *Cetăți dacice din Moldova*, București, 1969, pp. 11-13.
- N. Gostar, *Cetatea dacică de la Bâta Doamnei*, în "Omagiu lui Petre Constantinescu-Iași", București, 1965, pp. 81-86
- I. Ioniță, *Din istoria și civilizația dacilor liberi*, Ed. Junimea, Iași, 1988;
- I. Ioniță, V. Ursachi, *Văleni, o necropolă a dacilor liberi*, Ed. Junimea, Iași, 1988.
- C. Matasă, *Căluza județului Neamț*, Ed. Cartea românească, București, 1929, p. 28.
- V.M. Bârliba, *Circulația monetară la triburile libere de la răsărit de Carpați (sec. II-IV d.Hr.)*, pp. 281-289;¹
- V. Mihăilescu-Bârliba, *Circulația monetară la triburile libere de la răsărit de Carpați (sec. II-IV e.n.)*, în "Memoria Antiquitatis", II, 1970, p. 308.
- V. Mihăilescu-Bârliba, *Descoperiri de monede antice și bizantine*, în "Memoria Antiquitatis", I, 1969, p. 424-425; V. Mihăilescu-Bârliba, *loc.cit.*, în "Memoria Antiquitatis", III, 587;
- V. Mihăilescu-Bârliba, *Tezaurul de denari romani imperiali de la Puriceni (com. Borlești, jud. Neamț)*, în "Memoria Antiquitatis", IV-V, pp. 63-68.
- V. Mihăilescu-Bârliba, *Dacia răsăriteană în secolele VI-I î.e.n.. Economie și monedă*, Ed. Junimea Iași, 1990, pp. 68, 95, 134
- Mircea Petrescu-Dîmbovița et al, *Cercetări arheologice și istorice din zona Lacului de acumulare Bicaz*, Ed. "Constantin Matasă", 2003, p. 87.
- E. Petrișor, *Tezaurul monetar roman de la Homiceni (II)*, județul Neamț, în "Memoria Antiquitatis", XIX, 1994, pp. 355-357.
- C. Scorpan, *Date noi cu privire la carpi și problema continuității*, în "Memoria Antiquitatis", IV-V, 1972-1973, pp. 120-125;
- Scorpan C., *Necropola carpică de la Dochia*, în „Arheologia Moldovei”, V, 1967, pp. 331-332.
- D. Gh. Teodoru, *Cercetările de la Hangu-Cetățuie*, în „Materiale”, VI, 1959, pp. 66-68.
- C. Turcu, *Marile șantiere arheologice*, în C. Botez și alții, "Platforma industrială Săvinești și împrejurimile, monografie istorico-economică", Piatra-Neamț, 1972, pp. 17-18.
- I. Tigara, *Un mic tezaur monetar găsit la Bicaz*, în SCN, II, 1958, pp. 468-469.
- V. Ursachi, *Contribuții la problema așezărilor dacice de pe valea Siretului*, în "Memoria Antiquitatis", I,

R. Vulpe, *Cercetări arheologice recente în ținutul Neamțului*, în „Anuarul Liceului Petru Rareș”, Piatra Neamț, 1934-1945, pp. 39, 41, 43.

R. Vulpe, *Săpăturile de la Poienești din 1949*, în „Materiale”, I, 1953, p. 497.